

23 sierpnia – Dzień Pamięci Ofiar Reżymów Totalitarnych

W związku z przypadającą 23 sierpnia 82. rocznicą zawarcia paktu Ribbentrop-Mołotow i Europejskim Dniem Pamięci Ofiar Reżymów Totalitarnych zachęcamy do zapoznania się z dwoma interesującymi projektami: kampanią społeczną Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność „Pamiętaj. 23 sierpnia” oraz webinarium Instytutu Pileckiego „Diabelski sojusz”, podczas którego zaprezentowane zostanie nowe spojrzenie na dokument inaugurujący II wojnę światową.

Kampania społeczna „Pamiętaj. 23 sierpnia”

Co roku, w formie krótkiego filmu przywołane zostają losy jednej z ofiar reżimów totalitarnych. Europejska Sieć Pamięć i Solidarność pragnie w ten sposób oddać im podmiotowość, ukazując nie jako anonimowy tłum, lecz jednostki, które posiadają własne, niepowtarzalne historie.

Również w tym roku kampania ukaże losy kolejnej osoby, której życie naznaczyła dramatyczna walka z systemami totalitarnymi. W 2021 roku bohaterem kampanii jest Jaan Kross. Oś projektu stanowi spot filmowy poświęcony właśnie tej postaci. Dostępny jest on w języku angielskim na stronie internetowej Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność

www.enrs.eu oraz na profilu instytucji na platformie YouTube w wersji angielskiej: https://cutt.ly/Remember_23August oraz z polskimi napisami: https://cutt.ly/23August_JaanKross.

Uroczysta premiera filmu odbędzie się **21 sierpnia** podczas obchodów Dnia Pamięci Ofiar Reżimów Totalitarnych w **Muzeum IX Fortu w Kownie (Litwa)**.

Jaan Kross (1920 - 2007) – estoński pisarz, symbol oporu wobec totalitaryzmu i „sumienie estońskiego narodu”. Dobrze zapowiadającą się karierę prawniczą Krossa pokrzyżowała wojna oraz przyłączenie Estonii do ZSRR. W 1944 roku podczas okupacji nazistowskiej pół roku spędził w więzieniu, a po ponownym zajęciu kraju przez Związek Radzicki został skazany na niewolniczą pracę w Gułagu (1946-1952). Mimo to zdołał przetrwać, a po powrocie do rodzinnego Tallina w 1954 roku poświęcił się literaturze. Choć zajmował się także tłumaczeniami i tworzył poezję, międzynarodową sławę (zwieńczoną kilkukrotną nominacją do literackiej nagrody Nobla) przyniosły mu powieści historyczne.

Estoński pisarz dołącza do grona pozostałych bohaterów kampanii „Pamiętaj. 23 sierpnia”. Do tej pory z okazji Europejskiego Dnia Pamięci Ofiar Reżimów Totalitarnych ENRS przygotowała filmy poświęcone losom:

- Milady Horákovej – czeskiej polityk i członkini podziemnego ruchu oporu podczas II wojny światowej, ofiary morderstwa sądowego popełnionego przez partię komunistyczną;

- Kazimierza Moczarskiego – polskiego dziennikarza i pisarza, autora słynnej książki „Rozmowy z katem”;
- Juliany Zarchi – Litwinki niemiecko-żydowskiego pochodzenia, prześladowanej za pochodzenie;
- Żydówki Mali Zimetbaum i Polaka Edka Galińskiego – pary zakochanych, których uczucie połączyło w obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau;
- Pétera Mansfelda – najmłodszej ofiary represji po rewolucji węgierskiej 1956 roku.

Ważnym elementem kampanii są również przypinki z czarną wstążką. W minionych latach ESPS dystrybuowało je w muzeach i miejscach pamięci w całej Europie. W tym roku, z uwagi na zagrożenie wywołane pandemią wirusa COVID-19, polecamy pobranie elektronicznej wersji przypinki pod postaci nakładki na zdjęcie profilowe na Facebooku; można ją znaleźć na fanpage’u ESPS: www.facebook.com/enrs.eu lub korzystając z linku: <https://cutt.ly/23August-join-us>.

Infografikę przybliżającą genezę i znaczenie paktu Ribbentrop-Mołotow można pobrać pod następującym linkiem: https://cutt.ly/pakt_Ribbentrop-Molotow.

Więcej informacji o kampanii (w języku angielskim) można znaleźć na stronie ESPS: www.enrs.eu/august23.

Wszystkie filmy dostępne są także na profilu ESPS na YouTube: <https://cutt.ly/Remember-23August>.

*

Instytut Pileckiego: „Diabelski sojusz”

Pakt Ribbentrop-Mołotow, podpisany 23 sierpnia 1939 r. przez Joachima von Ribbentropa i Wiaczesława Mołotowa, to koło zamachowe niemieckiej i sowieckiej maszyny terroru, o którym słusznie mówi się, że był czwartym rozbiorem Polski. Ekspert Instytutu Pileckiego proponują by spojrzeć na pakt w szerszym kontekście: końca marzenia o wolnej Europie Środkowej, odrodzonej po I wojnie światowej, oraz imperialnej kolonizacji wzorowanej na kolonizacji Afryki. Tematy te przybliżają eksperci Instytutu – prof. Grzegorz Kucharczyk oraz dr Jerzy Rohoziński.

Zachęcamy do wzięcia udziału w spotkaniu online „Diabelski sojusz”: pakt Ribbentrop-Mołotow, podczas którego naukowcy z Instytutu Pileckiego będą dyskutować m.in. o konsekwencjach paktu dla inteligencji polskiej oraz wymiarach współpracy Trzeciej Rzeszy i Związku Sowieckiego. Webinar odbędzie się **24 sierpnia o godz. 18.00**. Należy zarejestrować się na niego na platformie **zoom pod linkiem**: <https://bit.ly/3sxGnm0>

Kolonizacja i koniec Europy Środkowej

Pakt Ribbentrop-Mołotow podpisany przez ministra spraw zagranicznych III Rzeszy oraz ludowego komisarza spraw zagranicznych ZSRS (zawarty w Moskwie w obecności Stalina) wraz z tajnym protokołem dodatkowym, zawierał podział stref interesów w Europie Środkowej i Wschodniej i jednocześnie oznaczał rozbiór Polski, zniszczenie jej państwowości oraz faktyczną kolonizację jej terytorium przez dwa totalitarne imperia.

– Rozważając współpracę niemieckiego i sowieckiego totalitaryzmu często nie zdajemy sobie sprawy z faktu współpracy intelektualnej, sięgającej XIX wieku, w dziedzinie nauk społecznych między Niemcami a Rosjanami – tłumaczy dr Jerzy Rohoziński z Instytutu Pileckiego.

– Chodzi tu o popularną w naukach niemieckich ideę „produkcyjności”. Ta myśl bardzo silnie wpłynęła także na sowieckich planistów w latach 20. i 30. Zgodnie z ideą niemieckiego kolonializmu Paula Rohrbacha ludzie, którzy nie wytwarzają nic użytecznego na potrzeby imperium, a tyczy się to zarówno narodów, jak i jednostek, nie powinni domagać się prawa do przetrwania. Te słowa zostały wypowiedziane w kontekście niemieckich doświadczeń kolonialnych w Afryce, ale związane z nimi podejście bardzo silnie zaważyło zarówno na niemieckim, jak i sowieckim totalitaryzmie. To pokazuje, że te wzajemne wpływy niemiecko-sowieckie rozwijały się na długo przed Hitlerem. Niestety, wynikająca z nich współpraca dała tragiczne owoce w postaci ludobójczych praktyk obu totalitaryzmów. Idee te stały choćby za deportacjami Polaków do Kazachstanu, o czym piszę w

swojej nowej książce zatytułowanej Pionierzy w stepie. Kazachstańscy Polacy jako element sowieckiego projektu modernizacyjnego. Zapraszam do lektury już wkrótce – dodał Jerzy Rohoziński.

Prof. Grzegorz Kucharczyk, kierownik sekcji Europy Środkowej w Instytucie Pileckiego, zwraca z kolei uwagę na to, że pakt Ribbentrop-Mołotow może być postrzegany jako zagłada idei niepodległej Europy Środkowej, odrodzonej po I wojnie światowej: *Dwudziestego trzeciego sierpnia 1939r. został wydany wyrok na Europę Środkową. Pakt Ribbentrop-Mołotow oznaczał koniec dla niepodległych państw, od republik nadbałtyckich aż po Bałkany. Tak rozumiana Europa Środkowa zakończyła swoją historię.*

Pamięć o ofiarach obu totalitaryzmów

Pakt Ribbentrop-Mołotow był przede wszystkim wyrokiem wydanym na miliony mieszkańców Europy Środkowej. Dlatego 23 sierpnia obchodzimy Europejski Dzień Pamięci Ofiar Stalinizmu i Nazizmu, ustanowiony przez Parlament Europejski w 2008 r. To symboliczny dzień, ważny dla Instytutu Pileckiego, który w swojej działalności skupia się na temacie dwóch totalitaryzmów:

– W tym dniu w sposób szczególny wspominamy naszego patrona, rtm. Witolda Pileckiego, który dokonał rzeczy niewyobrażalnej – dobrowolnie zstąpił do piekła. Jako ochotnik trafił do KL Auschwitz informując świat o Holocauście. Po wojnie został bestialsko zamordowany przez komunistów, a miejsce jego pochówku do dziś pozostaje nieznane. Instytut Pileckiego gromadzi świadectwa ofiar i

świadców zbrodni obu reżimów, starając się także wydobywać na światło dzienne przykłady człowieczeństwa i bohaterstwa w tych czasach pogardy dla ludzkiego życia – dodaje Rohoziński.